

IZVEŠTAVANJE O ADEKVATNOSTI BANKARSKOG KAPITALA – KONTEKST INTEGRACIONOG PROCESA

Brankica Todorović¹

SAŽETAK

Centralne banke primenju Bazel standarde koji su vezani za adekvatnost kapitala i zaštitne slojeve kapitala. U sklopu integracionog procesa Republike Srbije (RS), Klaster 2, Pregovaračko poglavlje 9: Finansijske usluge, sadrži analizu napretka i preporuke za unapređenje bankarskog sektora. U radu se analiziraju onlajn izvori: Izveštaji Evropske Komisije o napretku RS, pregovaračka pozicija Narodne banke Srbije (NBS) u poglavlju Finansijske usluge i Godišnji izveštaj NBS o stabilnosti finansijskog sistema.

KLJUČNE REČI: izveštavanje, onlajn izvori, bankarski kapital, integracija

REPORTING ON THE ADEQUACY OF BANKING CAPITAL - THE CONTEXT OF THE INTEGRATION PROCESS

SUMMARY

Central banks apply Basel standards related to capital adequacy and capital buffers. As part of the integration process of the Republic of Serbia (RS), Cluster 2, Negotiation Chapter 9: Financial Services, includes an analysis of progress and recommendations for improving the banking sector.

The paper analyzes online sources: the European Commission's Reports on the Progress of RS, the negotiation position of the National Bank of Serbia (NBS) in the chapter on Financial Services, and the Annual Report of the NBS on the Stability of the Financial System.

KEYWORDS: reporting, online sources, banking capital, integration

UVOD

Usvajanje i primena Bazel standarda ima za cilj poboljšanje sposobnosti bankarskog sektora u uslovima finansijskih i ekonomskih kriza. Bazel standardi predstavljaju opšti

¹ Doc. dr Brankica Todorović, Fakultet savremenih umetnosti, Beograd, e-mail: brankica.todorovic@fsu.edu.rs, ORCID ID: 0000-0001-9908-7713

model upravljanja kapitalom i rizicima u bankama (Bank for International Settlements, 2006; 2016).

Standardi Bazela I su se odnosili isključivo na kreditni rizik. Standardi Bazela II, pored kreditnog i tržišnog, bave se i operativnim rizikom. Usvajanje standarda Bazela III treba da dovede do veće i kvalitetnije kapitalne baze banaka i adekvatnijeg upravljanja rizicima.

Okvir Bazela III objavljen je decembra 2010. godine i predstavlja širok spektar metoda poboljšanja (Bank for International Settlements, 2017). Ovaj okvir postavlja veće nivoe za kapitalne zahteve čime se uvodi drugačiji univerzalni okvir likvidnosti (Basel Committee on Banking Supervision, 2011). Primena Bazela III je ključni regulatorni odgovor na krizu zato što doprinosi jačanju regulatornog okvira koji je Bazel II uveo na nivou pojedinačnih institucija i uvođenju makroprudencijalne politike u cilju jačanja otpornosti finansijskih institucija (Bank for International Settlements, 2013; Caruana, 2010).

NBS primenjuje Bazel standarde definisanjem zakonodavnog i institucionalnog okvira, a zatim i praćenjem realizacije standarda. Primena Bazel standarda je predmet ocene Evropske Komisije sa aspekta ispunjavanja obaveza Republike Srbije u integracionom procesu. U Izveštaju o napretku EK, daje preporuke za unapređenje, koje se odnose i na Bazel standarde. Pored toga, NBS učestvuje kao pregovarač u radu jedanaest pregovaračkih grupa, uključujući Finansijske usluge. Putem Godišnjeg izveštaja o stabilnosti finansijskog sistema, NBS informiše stručnu i širu javnost o pokazateljima likvidnosti, adekvatnosti kapitala i drugim pokazateljima.

IZVEŠTAJI EK – NAPREDAK U OSTVARIVANJU CILJA ADEKVATNOSTI BANKARSKOG KAPITALA

Ministarstvo za evropske integracije na veb stranici objavljuje godišnje Izveštaje EK o napretku RS u integracionom procesu. Izveštaji sadrže i ocenu napretka u primeni standarda Bazela II i Bazela III.

U Izveštaju EK za 2011. godinu konstatuje se da su pripreme za punu primenu standarda Bazela II odmakle. NBS je, u decembru 2011. godine, donela nove odluke o usklađivanju pravila o adekvatnosti kapitala, upravljanju rizicima banke, kao i objavljivanju podataka banke sa Bazela II (Izveštaj EK o napretku RS, 2012).

U skladu sa Strategijom implementacije Bazela II i Operativnim planom, planirana je puna primena Bazela II standarda u Srbiji od 1. januara 2011. godine. Međutim, krajem 2010. Narodna banka Srbije objavila je krajnji rok za primenu Bazela II standarda, koji su pokrenule banke i Udruženje banaka Srbije u vezi sa primenom Bazela II standarda. Planirani rok za punu primenu standarda Bazela II je odložen od 1. januara 2011. do 31. decembra 2011. godine, sa usaglašenošću probnog izveštavanja sa novim regulatornim okvirom od 30. septembra 2011. godine.

U Izveštaju EK za 2012. godinu konstatuje se da je NBS usvojila Odluku o upravljanju rizicima banaka, Odluku o adekvatnosti kapitala banke i Odluku o klasifikaciji bilansne aktive i vanbilansnih stavki banke, kao i da nije ostvarena puna primena standarda Bazela II i da je odloženo usvajanje strategije za puno sprovođenje standarda Bazela III (Izveštaj EK o napretku RS, 2013).

U decembru 2013. godine NBS je usvojila strategiju za punu primenu standarda Bazela III koji su transponovani u zakonodavstvo EU u novoj Direktivi o zahtevima za kapita-

lom, međutim, puna primena standard Bazel II još nije ostvarena (Izveštaj EK o napretku RS, 2014).

Srbija treba da preduzme dodatne korake kako bi se propisi usaglasili sa standardima Bazel III i sa Direktivom Solventnost II (Izveštaj EK o napretku RS, 2015). U junu 2017. godine, NBS je počela sa sprovođenjem plana za usklađivanje sa Bazel III standardom i dodatne korake za usklađivanje sa Direktivom o kapitalnim zahtevima, Uredbom o kapitalnim zahtevima i Direktivom Solventnost II. NBS je nastavila da prati sprovođenje Bazel III standarda od strane banaka, kao i koeficijent zaduženosti (Izveštaj EK o napretku RS, 2018).

Republika Srbija je u velikoj meri sprovela standard Bazel III, pri čemu prudencijalne pokazatelje bankarskog sektora redovno prati NBS. U narednoj godini, potrebno je da se nastavi sa sprovođenjem preostalih standard Bazel III u skladu sa njihovom finalizacijom i uvođenjem na nivou EU (Izveštaj EK o napretku RS, 2022).

Republika Srbija treba da nastavi da usklađuje bankarske propise sa revidiranim verzijama Uredbe o kapitalnim zahtevima i Direktive o kapitalnim zahtevima i da nastavi sa radom na potpunom usklađivanju sa Direktivom Solventnost II. U velikoj meri su sprovedeni standardi Bazel III (Izveštaj EK o napretku RS, 2023).

PREGOVARAČKA POZICIJA NBS – POGLAVLJE 9

NBS na veb stranici objavljuje podatke o pregovaračkoj poziciji i usklađivanju zakonodavnog okvira sa međunarodnim Direktivama i drugim propisima. NBS učestvuje u radu jedanaest pregovaračkih grupa, u okviru sledećih klastera (NBS, 2019):

- Klaster 1 – Osnove
- Statistika (PG 18) i
- Finansijska kontrola (PG 32)
- Klaster 2 – Unutrašnje tržište
- Sloboda kretanja radnika (PG 2),
- Pravo poslovnog nastanjivanja i sloboda pružanja usluga (PG 3),
- Slobodno kretanje kapitala (PG 4),
- Pravo privrednih društava (PG 6),
- Politika konkurencije (PG 8),
- Finansijske usluge (PG 9) i
- Zaštita potrošača i zaštita zdravlja (PG 28)
- Klaster 3 – Konkurentnost i inkluzivni rast
- Ekonomska i monetarna politika (PG 17)
- Klaster 5 – Resursi, poljoprivreda i kohezija
- Finansijske i budžetske odredbe (PG 33)

NBS je uključena i u rad drugih pregovaračkih grupa (PG 19 – Socijalna politika i zašljavanje u klasteru 3 – Konkurentnost i inkluzivni rast i PG 24 – Pravda, sloboda i bezbednost u klasteru 1 – Osnove) (NBS, Pristupanje Republike Srbije Evropskoj Uniji, 2019).

Republika Srbija prihvata pravne tekovine EU u poglavlju 9: Finansijske usluge koje obuhvata četiri osnovne podoblasti: bankarstvo i finansijski konglomerati, osiguranje i strukovne penzije, infrastruktura finansijskih tržišta i tržišta hartija od vrednosti i investicione usluge.

Nadležne institucije za prenošenje, sprovođenje i primenu pravnih tekovina EU u okviru podoblasti banaka i finansijskih konglomerata su: NBS, Ministarstvo finansija i Agencija za osiguranje depozita. Funkcije i odgovornosti NBS su propisane Zakonom o NBS. NBS je regulatorni organ i institucija koja je nadležna za sprovođenje Zakona o bankama, kontrolu poslovanja banaka, platnih institucija, osiguravajućih društava, davalaca finansijskog lizinga i društava za upravljanje dobrovoljnim penzionim fondovima (Vlada Republike Srbije, 2017).

Zakonodavni okvir vezan za rad i poslovanje NBS obuhvata: Zakon o NBS, Zakon o bankama, Zakon o zaštiti korisnika finansijskih usluga, Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma i Zakon o platnim uslugama, kao i podzakonske akte koji su doneti na osnovu navedenih zakona. Zakon o bankama i akti doneti na osnovu ovog zakona su delimično usklađeni sa Direktivom 2013/36/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 26. juna 2013. godine o pristupu aktivnostima kreditnih institucija i prudencijalnom nadzoru kreditnih institucija i investicionih društava (Vlada Republike Srbije, 2017).

NBS je u decembru 2013. godine usvojila Strategiju za uvođenje Bazel III standarda u Srbiji kojom je predviđeno da implementacija standard bude sprovedena u tri faze. U decembru 2016. godine NBS je usvojila paket propisa kojim se implementiraju Bazel II standardi: Odluku o adekvatnosti kapitala banke, Odluku o objavljivanju podataka i informacija banke, Odluku o izveštavanju o adekvatnosti kapitala banke, Odluku o izmenama i dopunama Odluke o izveštavanju banaka, Odluku o upravljanju rizikom likvidnosti banke i Odluku o izmenama i dopunama Odluke o upravljanju rizicima banke (Vlada Republike Srbije, 2017).

Odlukom o adekvatnosti kapitala od 15. decembra 2016. godine propisano je da je banka dužna da na pojedinačnoj i konsolidovanoj osnovi održava nivo očuvanja kapitala u iznosu od 2,5% svoje rizične aktive. Sloj očuvanja kapitala može se sastojati samo od elemenata akcijskog kapitala i stupa na snagu od 30. juna 2017. godine (NBS, 2024).

Odlukom o stopi kontracikličkog zaštitnog sloja kapitala za Republiku Srbiju od 8. juna 2017. godine utvrđena je stopa od 0%, koja se primenjuje od 30. juna 2017. godine. Izvršni odbor Narodne banke Srbije je 12. marta 2020. godine doneo odluku da se stopa kontracikličnog zaštitnog sloja kapitala zadrži u visini od 0% (NBS, 2024).

Odlukom o utvrđivanju liste sistemski značajnih banaka u Republici Srbiji i stopa zaštitnog sloja kapitala za te banke od 09. maja 2019. godine utvrđene su sistemski značajne banke i stope zaštitnog sloja kapitala, koje su ove banke dužne da održavaju od 30. juna 2019. godine (NBS, 2024).

Odlukom o stopi i načinu održavanja zaštitnog sloja kapitala za strukturni sistemski rizik od 8. juna 2017. godine, sa izmenama od 11. januara 2018. godine, utvrđen je zaštitni sloj kapitala za strukturni sistemski rizik koji se primenjuje od 30. juna 2017. godine. Stopa zaštitnog sloja kapitala za strukturni sistemski rizik uvodi se u iznosu od 3% od ukupnih deviznih i devizno indeksiranih plasmana banke odobrenih privredi i stanovništvu u Republici Srbiji (NBS, 2024).

GODIŠNJI IZVEŠTAJ NBS÷ STABILNOST FINANSIJSKOG SEKTORA

Tabela 1. Ključni makroprudencijalni indikatori finansijske stabilnosti RS (%)

Indikator	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Adekvatnost kapitala																
Regulatorni kapital u odnosu na rizičnu aktivu	21.9	21.4	19.9	19.1	19.9	20.9	20.0	20.9	21.8	22.6	22.3	23.4	22.4	20.8	20.2	21.4
Osnovni kapital u odnosu na rizičnu aktivu	17.9	16.5	15.9	18.1	19.0	19.3	17.6	18.8	20.0	21.6	21.1	22.4	21.6	19.7	18.8	19.7
Neto problematični krediti u odnosu na regulatorni kapital	15.5	26.9	35.5	52.1	52.3	55.9	56.0	44.0	27.1	17.7	9.7	6.3	6.7	7.6	6.5	6.0
Osnovni kapital u odnosu na ukupnu aktivu	16.8	13.1	12.8	11.5	11.6	11.2	10.1	10.7	11.6	13.7	13.5	14.4	13.1	11.8	11.0	10.9
Velike izloženosti u odnosu na regulatorni kapital	-	-	-	110.1	104.5	90.4	130.5	115.7	86.0	69.3	77.4	66.5	73.8	86.0	86.7	85.8
Regulatorni kapital u odnosu na ukupnu aktivu	20.5	17.1	16.1	12.2	12.2	12.2	11.4	11.9	12.7	14.4	14.2	15.1	13.6	12.4	11.7	11.9
Kvalitet aktive																
Problematicni krediti u odnosu na ukupne kredite	11.3	15.7	16.9	19.0	18.6	21.4	21.5	21.6	17.0	9.8	5.7	4.1	3.7	3.6	3.0	3.2
Profitabilnost																
Prinos na aktivu	2.1	1.0	1.1	0.0	0.4	-0.1	0.1	0.3	0.7	2.1	2.2	1.8	1.1	1.2	1.9	2.5
Prinos na kapital	9.0	4.6	5.3	0.2	2.0	-0.4	0.6	1.5	3.3	10.5	11.3	9.8	6.5	7.8	13.9	18.1
Kamatna marža u odnosu na bruto dobitak	60.5	62.6	64.2	67.3	64.4	67.5	66.6	65.7	64.6	58.4	60.0	58.8	60.6	58.2	50.9	63.7
Nekamatni rashodi u odnosu na bruto dobitak	62.3	65.6	65.7	67.5	65.9	68.3	66.9	64.9	67.7	63.2	62.1	63.4	66.3	71.0	58.7	53.7
Troškovi zaposlenih u odnosu na nekamatne rashode	36.8	37.3	37.4	35.9	35.7	35.1	33.6	33.0	33.4	32.9	34.0	32.5	33.8	30.2	28.5	29.2

Izvor: NBS, Godišnji izveštaj o stabilnosti finansijskog sistema, 2023.

NBS prati i analizira promene u nacionalnom i međunarodnom finansijskom sektoru kako bi preduzela mere radi očuvanja finansijske i makroekonomske stabilnosti. U novembru 2023. godine NBS je uvela ograničenje neto stabilnih izvora finansiranja prema koje u banke dužne da primene od 30. juna 2024. godine. Neto stabilni izvor finansiranja je makroprudencijalni instrument kojim se zahteva pokrivenost procenjenog iznosa dugoročnih izvora finansiranja raspoloživim iznosom stabilnog dugoročnog finansiranja.

Godišnji izveštaj o finansijskoj stabilnosti ukazuje na visoku likvidnost i solventnost, kao i da su sve pokazatelji poslovanja banaka iznad regulatornih zahteva NBS (NBS, Godišnji izveštaj o stabilnosti finansijskog sistema, 2023).

Makroprudencijalni pokazatelji ukazuju da je bankarski sektor otporan na potrese i rizike. Domaće banke su dužne da održavaju propisane pokazatelje likvidnosti, i pokazatelj pokrića likvidnom aktivom koji se primenjuje radi obezbeđivanja otpornosti na poremećaje likvidnosti (NBS, Godišnji izveštaj o stabilnosti finansijskog sistema, 2023).

ZAKLJUČAK

Na otpornost bankarskog sistema utiče primena Bazel standarda. Finansijska stabilnost utiče na stabilnost realnog sektora, zbog čega centralne banke nastoje da povećaju adekvatnost kapitala i likvidnost domaćih banaka. Finansiranje ekonomske aktivnosti i rasta je moguće u uslovima stabilnog finansijskog sistema koji ima kapacitet da apsorbuje šokove ili krize.

NBS primenjuje Bazel standarde čime povećava finansijsku stabilnost i likvidnost celokupnog bankarskog sektora. Pored toga, ispunjava obaveze u okviru integracionog procesa, preporuke EK i učestvuje u pregovorima u okviru većeg broja poglavlja.

Pored toga, NBS čini dostupnim podatke o finansijskim uslugama i finansijskoj stabilnosti na onlajn platformi. Na sajtu NBS, javnost može da se upozna sa podacima o finansijskoj stabilnosti, i drugim podacima. Izveštaje o napretku RS objavljuje Ministarstvo za evropske integracije.

Širi okvir primene Bazel standarda, razvoj institucionalnog i zakonodavnog okvira, pokazatelji likvidnosti banaka i adekvatnosti kapitala, zahtevaju i u narednom periodu, podatke koji su dostupni eksternim i internim korisnicima i prikazani su u formi izveštaja i drugih publikacija, kao i ispunjavanje preporuka EK u integracionom procesu.

LITERATURA

1. Bank for International Settlements. (2013). *Status of adoption of Basel III (capital) regulations*. Dostupno na: http://www.bis.org/publ/bcbs/b3prog_rep_table.pdf
2. Bank for International Settlements. (2017). *Basel III: international regulatory framework for banks*. Dostupno na: <http://www.bis.org/bcbs/basel3.htm>.
3. Bank for International Settlements. (2016). *History of the Basel Committee*. Dostupno na: <http://www.bis.org/bcbs/history.htm>.
4. Bank for International Settlements. (2006). *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework - Comprehensive Version*. Dostupno na: <http://www.bis.org/publ/bcbs128.pdf>.
5. Basel Committee on Banking Supervision (2011). *Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems*. December 2010.
6. Izveštaj EK o napretku RS (2012). Dostupno na: https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_20napretku_2012_konacna_verzija.pdf
7. Izveštaj EK o napretku RS (2013). Dostupno na: https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_2013.pdf
8. Izveštaj EK o napretku RS (2014). Dostupno na: https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/Izvestaj_o_napretku_dec14.pdf

9. Izveštaj EK o napretku RS (2015). Dostupno na: https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/godinji_izvestaj_15_final.pdf
10. Izveštaj EK o napretku RS (2018). Dostupno na: https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_o_srbiji2.pdf
11. Izveštaj EK o napretku RS (2022). Dostupno na: https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/Serbia_Report_2022_SR.%5B1%5D.pdf
12. Izveštaj EK o napretku RS (2023). Dostupno na: https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_23.pdf
13. NBS. (2019). Pristupanje Republike Srbije Evropskoj Uniji. Dostupno na: <https://www.nbs.rs/sr/ciljevi-i-funkcije/medjunarodna-saradnja/evropska-unija/pristupanje/>
14. NBS. (2023). Godišnji izveštaj o stabilnosti finansijskog sistema. Dostupno na: https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/publikacije/fs/finansijska_stabilnost_23.pdf
15. NBS. (2024). Dostupno na: https://www.nbs.rs/sr/ciljevi-i-funkcije/finansijska-stabilnost/zastitni_slojevi_kapitala/kontraciklicni/index.html
16. Vlada Republike Srbije (2017). Pregovaračka pozicija Republike Srbije za Međuvladinu konferenciju o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji za Poglavlje 9: Finansijske usluge. Dostupno na: https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/pregovaracke_pozicije/pregovaracka_pozicija_PG_9.pdf
17. Zakon o bankama. (2015). Dostupno na: https://nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/pro-pisi/zakoni/kpb_banke_2015.pdf